

De Vesting Heusden, met inbegrip van de vestinggordel, is op 21 augustus 1972 aangewezen als beschermd stadsgezicht.

De tekst van deze aanwijzing luidde als volgt:

Overwegende dat Heusden, gemeente Heusden, door zijn strategische ligging een belangrijk historisch vestingstadje, met de in 1630 aangelegde wallen en grachten, het nog authentieke stratenpatroon en een groot aantal 17e eeuwse, 18e eeuwse en 19e eeuwse monumenten een beeld vormt, dat van algemeen belang is vanwege het karakter en de schoonheid van het geheel;

Gelet op artikel 20 van de Monumentenwet;

Gehoord de Monumentenraad, de raad van de gemeente Heusden, gedeputeerde staten van Noord-Brabant en de Rijksplanologische Commissie;

B E S L U I T E N:

Het gebied in de gemeente Heusden zoals is aangegeven op de bij deze beschikking behorende tekening nr. 120 en zoals omschreven in de toelichting bij deze beschikking, aan te wijzen als stadsgezicht in de zin van artikel 20 van de Monumentenwet.

Van deze beschikking, waarvan mededeling zal worden gedaan in de Nederlandse Staatscourant, zal afschrift worden gezonden aan de Monumentenraad, de raad van de gemeente Heusden, gedeputeerde staten van Noord-Brabant en de Rijksplanologische Commissie.

was getekend: De Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk,
H.J.L. Vonhoff;

De Staatssecretaris van Volkshuisvesting
en Ruimtelijke Ordening,
Drs. K.W. Buck.

De tekst van de Toelichting bij het besluit tot aanwijzing luidde als volgt:

TOELICHTING bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stadsgezicht ex artikel 20 van de Monumentenwet te HEUSDEN, gemeente Heusden.

Het beschermde stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 120) door een stippellijn omgrensde gebied.

De historie van de nederzetting Heusden kan wellicht teruggevoerd worden tot de 9e eeuw, toen het gebied deel uitmaakte van de Karolingische gouw Teisterbant. Dit zou kunnen blijken uit het feit, dat in 839 een burcht te Heusden door de Noormannen verwoest zou zijn. Opgravingen ter plaatse van het huidige Burchtplein hebben evenwel slechts de funderingen blootgelegd van een kasteel, dat in zijn eerste aanleg niet ouder gedateerd mag worden dan de 12e eeuw. Aangenomen mag worden dat bij dit kasteel, dat als versterkt toluhuis aan de Maas gediend heeft, zich een nederzetting heeft ontwikkeld, waaruit het latere Heusden is ontstaan. Uit het feit, dat in 1290 de nederzetting een stad met vrijheden wordt genoemd, moge blijken dat Heusden inmiddels tot welvaart was gekomen.

Gelegen als middelpunt in het land van Heusden, dat leenplichtig was aan de graaf van Holland, alsmede op natuurlijke wijze deel uitmakend van de Grote Waard, was Heusden in eerste instantie op gelijke wijze als het meer westelijk gelegen Geertruidenberg gericht op Holland. In kerkelijk opzicht behoorde het land ten noorden van de Oude Maas, dat ook Heusden, tot het bisdom Utrecht. Dat Heusden reeds vroeg van betekenis moet zijn geweest, blijkt voorts uit het feit, dat reeds in de 13e eeuw een kerk te Heusden wordt vermeld. De oudste delen van de huidige kerk dateren echter uit de 14e eeuw.

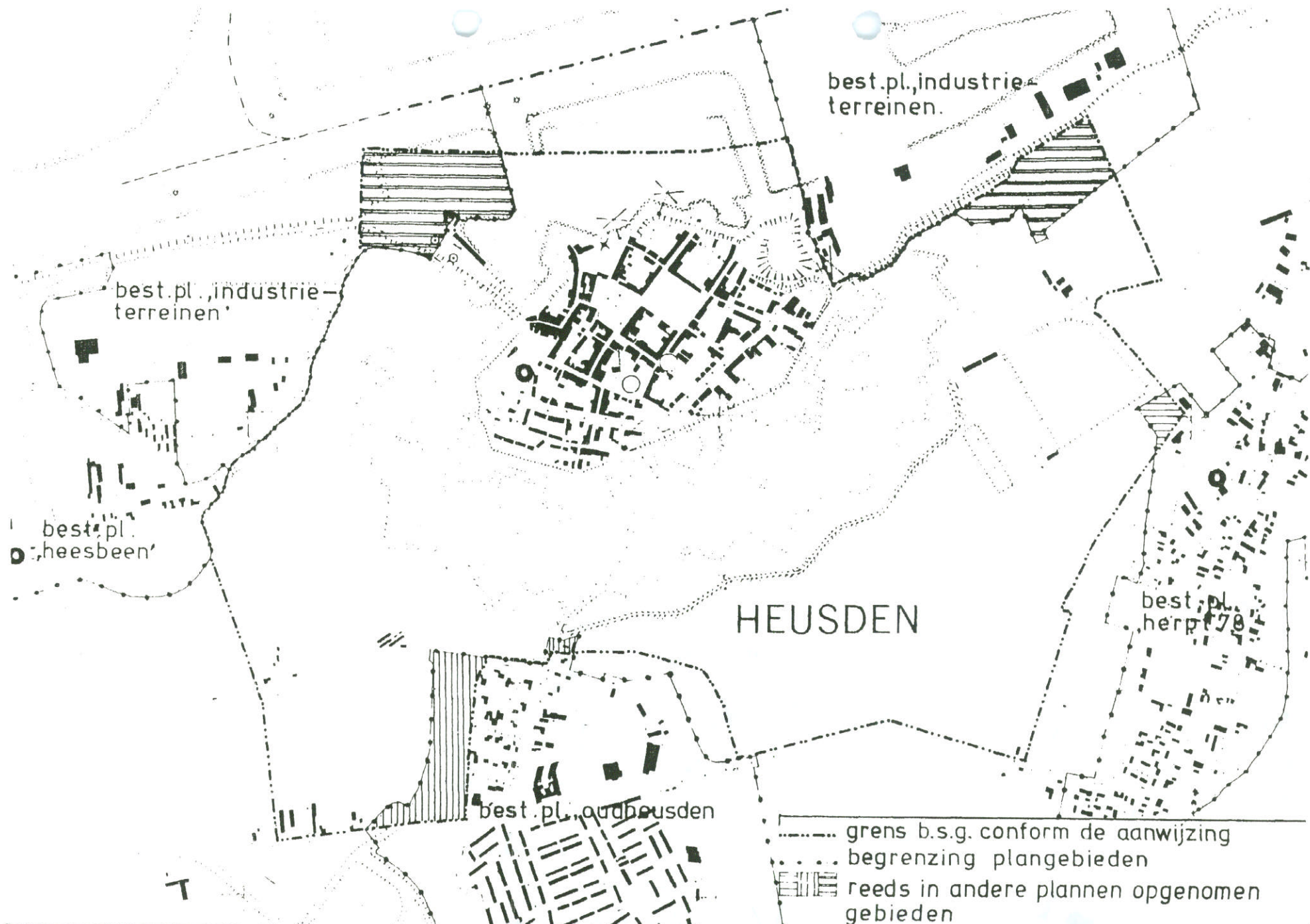
Gezien haar ligging nam Heusden zowel strategisch als economisch een belangrijke positie in. Zij was een belangrijk bruggehoofd, hetgeen haar vooral in de tachtigjarige oorlog duidelijk het karakter heeft gegeven van een frontierveste. Daartoe werd zij onder leiding van de fortificatiemeester Jacob Kemp in 1582 voorzien van rondelen, die in 1630 vervangen werden door bastions, ravelijnen en een grachtenstelsel. Tot 1821 heeft de Vesting haar 17e eeuwse uiterlijk behouden. Het mag gelukkig genoemd worden dat, alhoewel in dit jaar de Vesting ontmanteld werd en de poorten gesloopt, de wallen, de bastions en de ravelijnen met de grachten behouden zijn gebleven. Het is dan ook aan deze omstandigheid te danken, dat Heusden in haar uiterlijke hoofdvorm, het karakter van een vestingstadje heeft behouden. Ook binnen de wallen is, ondanks de beschietingen en vernielingen in de tweede wereldoorlog, nog veel van het oude karakter van Heusden bewaard gebleven. Dit historische aspect wordt geaccentueerd door een groot aantal monumenten uit de 17e, 18e en 19e eeuw, alsmede door een reeks van eenvoudige, maar in schaal en architectuur, harmonieuze kleine stadshuizen, die zich als een totaliteit presenteert en gekenmerkt wordt door een aaneengesloten bebouwing met gevelwanden, waarin door kleine verschillen in hoogte en breedte, detaillering en materiaalbehandeling ieder pand zijn eigen individualiteit bezit, en zo de sfeer en het karakter van het oude stadsbeeld vasthouden.

Aangezien dus noch het stratenpatroon, noch de hoofdvormen van de bebouwing in een recent verleden ingrijpende wijzigingen hebben ondergaan, mag aan het stadsbeeld als geheel een belangrijke historische authenticiteit worden toegeschreven. De bescherming als bedoeld in artikel 20 van de Monumentenwet, waarbij het mogelijk zal worden om deze structuur in zijn rooilijnenbeloop, hoofdvormen van de bebouwing en materiaalbehandeling,

zowel van de bouwing als van de bestrating, te behouden, is derhalve alleszins gerechtvaardigd. Doch niet alleen het stadsbeeld van binnen uit bezien behoeft bescherming ter voorkoming van eventuele ongewenste ontwikkelingen, ook het uiterlijk aspect van Heusden als geheel vraagt een meer dan normale zorg. Teneinde ook het gezicht op de oude vesting te kunnen vrijwaren van eventuele beeldverstorende elementen zijn derhalve ook enige terreinen, aansluitend op de Vesting, mede in de bescherming betrokken.

In het te maken bestemmingsplan met beschermende maatregelen, die echter geen bevestiging beogen, zal tot uiting moeten komen dat de bovenbeschreven historische structuur en bebouwing zoveel mogelijk gehandhaafd blijft. Bij het ontwerpen van het plan dient, in verband met het vermelde aspect, in plan en voorschriften bijzondere aandacht besteed te worden aan de volgende elementen:

- a. De schaal van de bebouwing uit te drukken in perceelbreedte, goothoogte, nokrichting en gebruik van materialen.
- b. Het volgen van de bestaande rooilijnen.
- c. De profilering van de openbare ruimten; in deze ruimten te gebruiken materialen en te handhaven of aan te brengen beplantingen.
- d. Het vrije uitzicht op de wallen.

omlijning beschermd staasgezicht

afb. 1.